

Amazonės dienoraštis

Kaip sekėsi entomologams, norėjusiems atrasti naujų rūšių Pietų Amerikoje ties pusiauju

Prof. habil. dr. Jonas Rimantas STONIS

Pabaiga. Pradžia 2007, Nr. 10

Esu biologas. Mano uždavinys – tirti įvairių kraštų biologinę įvairovę, ypač augalų audiniuose gyvenančių pačių mažiausių Žemėje mikrodrugių – mažųjų gaubtagalvių ir šeriuotausių. 2007 m. žiemą mūsų grupė, susidedanti iš energingų tyrinėtojų, Ekvadore ieškojo naujų mokslui rūšių. Vargais negalais kolekcinę medžiagą surinkome sukurę ilgą maršrutą po tvankumą alsuojančias Amazonės baseino žemumas bei Andų kalnus. Didžiuojusi savo bendražygių išverme. Tai Saimonas R.Hilas (University of Westminster, London), biomedicinos m. daktaras Arūnas Diškus ir doc. dr. Virginijus Sruoga (VPU). Dalį svarbios papildomos medžiagos moksliniams tyrimams taip pat pasiskolinome ir iš užsienio tyrinėtojų (amerikiečių ir danų).

Išvažiuojam nežinia kur

Amazonės džiunglėse įdomu. Nepaisydami šutinančio karščio, aš ir mano bendrakeiviai galbūt sutiktume apsisotiti čia ilgam, tačiau mums reikia važiuoti ki-

tur ir aprėpti kuo daugiau skirtingų vietovių (buveinių). Tad išvykstame ištaigingu, plastmasinėmis gėlėmis apkaišytu autobusu palei vakarinį Amazonės džiunglių pakraštį. Kelias, jungiantis El Teną ir Puyo, yra ilgas, varginantis ir duobėtas. Ten,

kur drėgna, – pažliugę, ten, kur lietaus seniai bebūta, – per dulkes nematyti saulės. Judame lėtai, vėluojame. Pasidaro dar „smagiau“, kai viduryje maršruto autobusas visai sustoja, nes tvarkomas kelias – šiuo metu čia pravažiuoti neįmanoma. Kada pajudėsime – niekas negali pasakyti, o autobuse be galo trošku (vis dėlto Amazonės džiunglės!). Labai migdo. Pamainomis einame vėdintis, o likę žmo-

Baños miestelio panorama. Nuo čia stačiais Andy kalnų tarpeklių šlaitais prasideda kelias žemyn į Amazonės žemumą

nės apsiblaususiomis akimis, apsikabinę rankomis kuprines saugo bagažą. Iki šiol nesuprantu, kaip vis dėlto pradingo brangūs Virginijaus akiniai. Tačiau smagu! Mes kelyje, mūsų laukia naujos egzotinės vietovės. O ir šiaip – kas nenorėtų

Ekvadore prie mažų restoranėlių net per didelius karščius dažnai pamatysi kabančias kiaules

pasivažinėti Amazonės džiunglių pakraščiu, nuo pusiaujo tolyn į pietų pusrutulį!

Nuo Puyo mūsų kelias pasisuka į kalnus, į Banių (*Baños*) miestelį. Šis maršrutas patinka tik stiprių nervų žmonėms. La-

giai ant Tungurahua vulkano šlaito baigėsi niekuo – medžiagos nesurinko, nes buvo įsivyravusi neįprasta sausra. Dar blogiau – šis šlaitas indėnų garbinamas kaip šventas, tad vietinė žiniuonė, nesu-

Dauguma ekvadoriečių labai draugiški ir nuoširdūs žmonės, tačiau Lotynų Amerikoje keliautojai turėtų ypač pasisaugoti vagišių...

Nuotraukos – autoriaus ir jo kolegų Virginijaus Sruogos ir Saimono R.Hilo.

bai jau gilus tarpeklis, ant kurio stataus šlaito raizgosi siaurutis kelias. Nuolatinės kalnų griūtys ir plūstančios šaltinių versmės kartkartėmis gerokai paardo plentą, dar daugiau apsunkina kelionę, padaro ją rizikingą ir įsimintiną. O į prarają geriau visai nežiūrėti, gali apsvaigti galva.

Atvykstame į Banių miestelį, kuris iš visų pusių apsuptas aukštų kalnų, o vienas iš šių kalnų – besiveržiantis Tungurahua vulkanas (5319 m). Vulkaniniai peizai tvyro ore. Įdomu, kaip šį kartą pasiseks Arūnui, nes 2005 m. jo įnirtingi žy-

pratusi, kokiais tikslais Arūnas landžioja po krūmus (ar tik ne dėl gamtinių reikalų?), jį prakeikė. Bet taip baisiai, kad aš išsigandau daugiau už Arūną... Užbūrė, kad mano kolega apaktų.

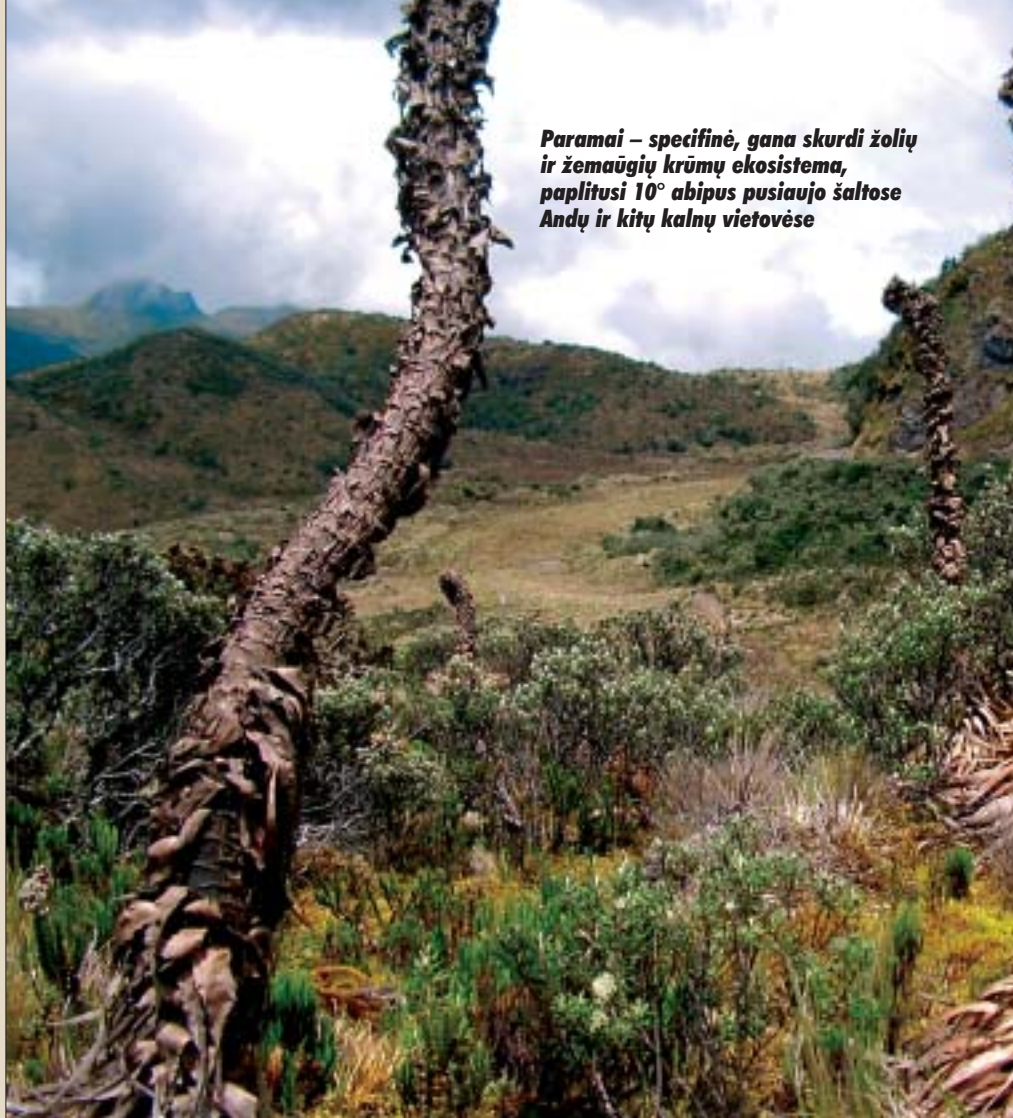
Gyvenimas gražiame mieste

Banių miestelyje viešbutį surasti nesunku. Tačiau viešbutis, kuriame apsisostojame, apraizgytas elektros laidais, mūsų su Saimonu kambaryje lovos sulūžusios, o langai neužsidaro. Kaip dažnai būna Ekvadore, dušas ir tualetas nešvarūs, o vienin-

◀ telis būdas išvėdinti dušo garus – pro langą, kuris atsiveria į kito kaimyno „prakvipusį“ tualetą. Tačiau jaučiame Lotynų Amerikos egzotiką ir esame strategiškai patogioje miesto vietoje. Iš pradžių mieste valgome kur papuola, kur pigiau ar greičiau. Bet greitai pastebime, kad tuoj apsivemsime, jei ir toliau nebūsime išrankūs. Kokia nešvara! Valgyklų šaukšteliai, šakutės net juodi nuo priskretusio purvo, o lėkštės ir kluote užtiesti stalai tiesiog dvokia nuo įsisenėjusių riebalų. Tad dabar jau einame į brangesnes vietas ir ne taip bjaurimės.

Žygiai ant vulkano šlaito galėjo liūdnei baigtis

Aš vis kliedžiu tomis aukštumomis, kurias galima aptikti užsikorus labai aukštai ant Tungurahua vulkano šiaurinio šlaito. Ten klimatas kitoks ir visai kitokie augalai, kitokie vabzdžiai. Tai bent būtų įdomu tokioje vietoje surinkti mūsų tiriamų mažųjų gaubtagalvių ar Virginijaus žolinukų. Prieš kopiant ant vulkano šlaito svarbiausia užlipti aukščiau miesto kapinių. Tada prasideda senoviniai balti laiptai, vedantys aukštyn ir aukštyn, maždaug kokius 0,7 km prie šventosios mergelės paminklo. Iš ten Banių miestelis matyti kaip ant delno. Kol ten užlipi, išpila septyni prakaitai, o nuo dusulio vos galo negauni (čia ir taip trūksta deguonies). Tada reikia perlipti per aukštą mūrinę tvorą (bet atsargiai, kad nenugarmėtum į bedugnę) ir „oškų takais“ lipti aukščiau. Saimonas manęs klausia, ar aukštai dar kopti, nes jau kopiname geras keturias valandas, o galo vis nematyti. Aš sakau, kai užlipsime ant šito šlaito, kuris dabar kaip tik prieš akis, bus kitas šlaitas (kalnas), o kai užkopsime ir ant jo, pamatysime dar vieną. Gerai, kad tų kalnų iš karto visų nematyti... Mūsų kopimą pailgina ir tai, kad mes ne šiaip sau kopiname, o pakeliui renkame mūsų tiriamų vabzdžių padarytas minas augalų lapuose, fotografuojame mitybinius augalus ir... keikiamės (na, trupučių...). Po pietų netikėtai prasideda lietutis. Nors jau matyti Tungurahua vulkano smilkstantis krateris, mums dar liko kokios 2 val. kelio aukštyn. Blogai yra tai, kad pažliugus žemei sunkiau kopti, o leistis žemyn dabar bus labai pavojinga. La-

Paramai – specifinė, gana skurdi žolių ir žemaūgių krūmų ekosistema, paplitusi 10° abipus pusiaujio šaltose Andų ir kitų kalnų vietovėse

bai statui, lėtai leistis neįmanoma, tik beveik risčia, o ten posūkis po posūkio. Jei paslysi ant pažliugusios žemės – nugarmėsi į prarają. Svarstome kaip pasielgti: iškart leistis žemyn, tikėtis, kad lietus pasibaigs ir viskas greitai pradžiūs, ar rizikuoti ir kopti aukštyn? Kita galima bėda – jei šlaitą apgultų tankūs debesys. Jie atšliaužia netikėtai ir kaip kokie milžiniški karvių liežuviai laižo kalną iš visų pusių. Tada papuoli lyg į pieno jūrą: tirštas rūkas, nematėi nei kito žmogaus, nei kelio. Tokiu atveju geriau palaukti, kol debesys nuslinks.

Kad ir kaip ten būtų, mūsų nuotaika vis dar gera. Reikia sustoti ir padaryti pertrauką, atsikvėpti, nusifotografuoti atminimui. O varge! Koks aš nelaimėlis! Mano kuprinė neturi plokščio dugno (toks jau fa-

sonas), o aš ją, nieko blogo nemanydamas, neatsargiai padedu ant šlapios žemės, šalia skardžio krašto. Kurį laiką ji stovi ramiai, o paskui tik staiga krypt šonan ir jau ritasi žemyn nuo kalno. Gerai, kad ant šio kalno yra žolių ir kažkiek krūmų, tad kuprinė tik ritasi kaip sulėtintame filme, o ne krenta kaip akmuo į prarają. Viskas trunka tik sekundes. O aš apstulbusių bendražygių akivaizdoje puolu kuprinei iš paskos. Galėčiau sakyti, kad esu labai vikrus ir drąsus bei turiu žaibišką reakciją. Bet adrenalinas daro stebuklus. Be to, viskas įvyksta man net nespėjus susivokti. Visas išsipurvinu, užsigaunu ranką, nusibrozdinu kelį, bet kuprinę vis dėlto suspėju pastverti ir jau keturpėscias kabarojuosi aukštyn. Da-

Pietų Amerika stebina milžiniška augalų gausa, vien Ekvadore jų yra apie 25 tūkst. skirtingų rūšių, tačiau ne visos augalų rūšys dar atrastos ir aprašytos

Išvyka į Rio Negro

Siūlau iš Banių trumpam pavažiuoti kiek žemiau, link Rio Negro. Ten kalnų tarpekliais užkyta amazoninė flora ir fauna į kalnus. Kad vaizdžiau būtų, aš visus galimus atogrąžinės biotos koridorius Andų kalnuose pavaizdavau schematiškai ant popieriaus lapo. Rodau savo spalvotus brėžinius bendražygiams. Saimonui tai padaro įspūdį, kitiems – nežinau, reakcijos tik šiaip sau. Tačiau į Rio Negro vis dėlto nusileidžiame. Visi pikti (išskyrus mane ir Arūną), nes išlaipinau iš autobuso per anksti ir todėl dabar visą valandą plumpiname keliu. Nors ir Andų kalnai, bet Amazonės kaitra ir tvankuma ir čia atkeliauja iš rytų plačiu tarpekliu. Bet koks nusivylimas – gražiai atrodantys šoniniai tarpekliai pasirodo besą nieko verti (medžiagos neradom), o persikėlę per Rio Negro upę (ten, kur kaip siena žaliuoja atogrąžų miškai) visai nusivylėme. Tai lyg kokia džiunglių butaforija. Iš priekio gražu, labai natūralu, o tik paeini keletą metrų ir pamatai, kad gamta suniokota, viskas paversta ištisinėmis kultūrinių augalų plantacijomis, mažųjų gaubtagalvių taip pat nėra. O va, Virginijai siaubingai pasisekė. Prisirinko tokių įdomių vikšrų (turbūt mažųjų žolinukų). Dabar jis išdidus ir patenkintas. O aptiko tuos gamtos stebuklus ne atogrąžų miške, o šalia plento, pačioje pakelėje.

Kelionės autobusais

Kol važiuojame vietiniu autobusu iš Rio Negro atgal į Banių miestelį, prisikabina vagišius. Visaip prie mūsų trinasi, bando nukreipti dėmesį ir ką nors pavogti. Net kai išlipame iš autobuso, jis neatstoja. Nors dauguma žmonių Ekvadore (kaip ir visur) yra dori ir draugiški, šioje neturtingoje šalyje tiek daug vagių, kad atvykęs baltaveidis iškart tampa jų medžioklės objektu. Jie turi prigalvoję daugybę triukų, kaip pagrobti pinigus arba daiktus. Tiesa, Banių miestelis garsus ne tik vagimis, bet ir savitu zoologijos sodu bei įspūdingais kanjonais, žiojėjančiais aplink miestelį. Juose matyti sustingusi lava, kuri tekėjo iš vis dar žaižaruojančio Tungurahua vulkano. Viename iš šių kanjonų mes

įsigudriname rasti mokslinės medžiagos, tad zoologijos sodas ir kitos turistinės atrakcijos mus mažai domina (trūksta laiko). Galima iki valiai prisivalgyti cukranendrių, kurių gabalėlius čia pardavinėja ant kiekvieno kampo: pigiai nusiperki, kramtai tą medį, o burnoj saldu...

Šįkart iš Banių į Kitą turime keliauti naktį (nejau gaišti visą dieną veltui!). Bet bėda, kad turime ne tik truputį bagažo (pagrindinis yra likęs sostinėje), bet ir gyvos medžiagos. O tai besimaitinantys arba kokonus sukantys vikšrai, kuriems reikia ypač komfortabilių sąlygų: jokio kratymo, jokio suslėgimo ar temperatūros šuolių, jokių tiesioginių saulės spindulių ar skersvėjo. Sutemus su visa manta atsidanginame į stotį. Autobusas pilnas, sėdimų vietų nėra, tad atsisakome lipti, kad ir kiek reiktų, lauksime. Bet čia gi Ekvadoras! Tiesiog tempte tempia į savo autobusą. O mes užsispiriame ir nelipame, kantriai laukiame kito transporto. Na, tada mus apgaule nutempia į perpildytą autobusą. Vairuotojas uždaro duris ir spaudžia pirmyn. Taip mes išvažiuojame su ta savo gyva medžiaga – naktį perpildytame autobuse, su gyvais vikšrais, neturėdami nei kur atsistėti, nei kur įsikibti, stovėdami ant vienos kojos. O karšta, tvanku... Bet... argi tai svarbu? Svarbu tik viena – jei būsite Ekvadore, venkite važiuoti autobusais naktį. Neretai pasitaiško, kad autobusą sulaiško ginkluotos gaujos ir apiplėšia.

Paramuose prapuolė mūsų kolega

Kas nežino apie paramus, pasakysiu – tai specifinė, labai skurdi ekosistema, aptinkama tik Pietų Amerikoje, aukštuojuose Andų kalnuose (4–5 km aukštyje), 10° abipus pusiaujo. Ten padidėjęs ultravioletinis spinduliavimas, skurdus dirvožemis, labai maža sumedėjusių augalų ir labai dideli temperatūros kontrastai.

Nors ten pusiaujuas ir vidurdienį negaillestingai kaitina saulė, bet kada gali kilti nepermatomas rūkas arba pradėti pūsti atšiaurus vėjus ir net pasnigti (!). Oras čia gali pasikeisti per dešimt minučių ir tai nepriklauso nuo metų laiko – metų laikų čia nėra, ištisisus metus vienas sezonas.

Nukelta į 40 p.

bar baisu net pagalvoti – juk skardžio aukštis apie kilometrą. Jei būčiau už žolių neužsikabinęs, galėjau giliai giliai nugarmėti. O mano kolegos visai manęs negaili. Bara, priekaištuoja, kur mano protas? Na, proto tikrai nebuvo... Tik šimtaprocentinis adrenalinas. Juk toje kuprinėje buvo visi mano pinigai, dokumentai ir bilietai namo...

Štai mes ir užlipome. Dabar jaučiamės kaip kitame pasaulyje. Nebėra atogrąžų kaitros, jokios civilizacijos garsų. Pievos kaip Lietuvoje, vienur kitur indėnų dirbami laukai, apsodinti kukurūzais ir pomidorais. Tie pomidorai į mūsiškius visai nepanašūs, auga ant krūmų, aukštesnių už žmogų, o vaisiai neįprastos formos. Svarbiausia – čia yra mažųjų gaubtagalvių (*Nepticulidae*) mišrų su vikšrais. Giedrijasi. Tikra idilija!

